

«порівняно небагато представників західних губерній. Це також означало, що організація мала вплив в основному в районах, де переважала передільна община» [9, с. 195].

Розглядаючи причини розгрому ВСС – «цікавий урок в галузі політичної соціології селянства» [9, с. 197], автор вказує, що найважливіша серед них – суворі репресії після листопада 1905 р.; інша – політична, «яка більш за все лежить у взаємозалежності між керівниками ВСС і їх революційними союзниками, і з іншого боку – в характері підтримки, яку їм надавали селяни» [9, с. 197–198].

Окрім того, науковець говорить про самостійність селян у створенні і діяльності ВСС, незважаючи на вплив наявних політичних партій та організацій: «...ні одна партія не мала достатньо ресурсів, щоб впливати на селянство в цілому» [9, с. 256].

Висновки. Проаналізовані наукові дослідження дають можливість зробити висновок, що загалом проблеми історії революцій в царській Росії початку ХХ ст. є предметом активного наукового дослідження за кордоном, проте розгляд діяльності ВСС мінімальний.

Джерела та література

1. Пайпс Р. Русская революция. Кн. 1. Агония старого режима. 1905–1917 / Ричард Пайпс ; пер. с англ. М. Тименчика, С. Струкова. – М. : Захаров, 2005. – 400 с.
2. Пайпс Р. Русская революция. Кн. 2. Большевики в борьбе за власть. 1917–1918 / Ричард Пайпс ; пер. с англ. М. Тименчика, Н. Кигай. – М. : Захаров, 2005. – 583 с.
3. Пайпс Р. Русская революция. Кн. 3. Россия под большевиками. 1918–1924 / Ричард Пайпс ; пер. с англ. М. Тименчика, Н. Кигай. – М. : Захаров, 2005. – 194 с.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/>.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sbiblio.com/biblio/persons.aspx?id>.
7. Фирсов Б. М. Слово о Теодоре Шанине (Выступление на церемонии вручения медали) [Электронный ресурс] / Б. М. Фирсов. – Режим доступа : http://polit.ru/article/2008/12/11/firsov_shanin/
8. Корновенко С. В. Аграрна політика білогвардійських урядів А. Денікіна, П. Врангеля на підконтрольних їм українських територіях (1919–1920 рр.): історіографічний процес 1919 – 2000-х рр. / С. В. Корновенко. – Черкаси : Ант, 2008. – 277 с.
9. Шанин Т. Революция как момент истины. Россия 1905–1907 → 1917–1922 гг. : пер. с англ. / Теодор Шанин. – М. : Весь Мир, 1997. – 560 с.

УДК 94:008(477.82):061.2:050(477)«183/191»

Любов Засць

Джерельна база вивчення культурної спадщини Волині громадськими товариствами Правобережної України (остання третина ХІХ – початок ХХ ст.)

У статті проаналізовано джерельну базу дослідження громадськими товариствами Правобережної України в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. історичної та культурної спадщини Волині та висвітлення її на сторінках періодики. Тематично згруповано та критично осмислено опубліковані та архівні матеріали, які дають можливість з'ясувати чимало аспектів пам'яткознавчої та пам'яткоохоронної діяльності громадських товариств Правобережної України волинезнавчого спрямування, що відображалось на сторінках періодики.

Ключові слова: джерельна база, Волинь, громадські товариства, періодика, культурна спадщина.

Заец Л. Источниковедческая база изучения культурного наследия Волыни общественными товариществами Правобережной Украины (последняя треть XIX – начало XX в.). В статье анализируется источниковедческая база вопроса исследования общественными товариществами Правобережной Украины в последней трети XIX – в начале XX ст. исторического и культурного наследия Волыни и освещения его на страницах периодики. Тематически группированы и критически осмыслены печатные и архивные материалы, которые дают возможность уяснить большую часть памятниковедческой и памятниковохранительной деятельности общественных товариществ Правобережной Украины волинезнавчего направления, которое отражалось на страницах периодики.

Ключевые слова:

Zavets L. Source-Based Study of the Volyn Cultural Heritage by the Civil Societies of the Right-Bank Ukraine (the last third of the 19th century - the early 20th century). The article analyzes the source-based issue of Volyn historical and cultural heritage researched by the civil societies of the Right-Bank Ukraine (the last third of the 19th century – the early 20th century), and the report on its results in periodicals. The published and archival materials

are thematically grouped and critically interpreted. These materials make it possible to clarify many aspects of the monument awareness and protection activities of the civil societies in the Right-Bank Ukraine. The activities directed to the Volyn region studies were reflected in periodicals.

Key words: source base, Volyn region, civil society, periodicals, cultural heritage.

Постановка наукової проблеми та її значення. Історичне минуле активно впливає на людину, на формування її як особистості впродовж життя, зокрема, потребу збереження створених людством культурних цінностей. Звернення до історичних пам'яток, відновлення за їх допомогою призабутих вікових традицій і духовних цінностей сприяють також сьгодні збереженню самоідентифікації української нації. Дослідження культурної спадщини як джерельної бази з історії національного відродження, збереження та популяризація духовного надбання українського народу є першочерговим завданням, яке допоможе відновити національну самосвідомість, відтворити ті чи інші грані життя українського народу, засвідчити його самотність, непересічну роль у людській цивілізації.

Чимале значення у процесі виявлення, вивчення та збереження вітчизняного історико-культурного надбання мають громадські товариства Правобережної України останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. та їх періодичні видання, які у несприятливих політичних умовах виступали центром українознавства.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Історіографічний аналіз дає змогу зробити висновок про поки-що слабе наукове висвітлення теми дослідження. Публікації, що більшою чи меншою мірою стосуються дослідження джерельної бази вивчення громадськими товариствами культурної спадщини Волині та висвітлення її на сторінках часописів, висвітлюють лише фрагментарні відомості. Окремі факти ми можемо почерпнути з досліджень Л. Баженова [5], С. Заремби [19], С. Гаврилюк [10], О. Нагірняка [41], М. Костриці [31].

Мета статті – проаналізувати опубліковані та архівні матеріали, в яких містяться відомості про пам'яткознавчу та пам'яткоохоронну діяльність громадських товариств Правобережної України в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Для реалізації поставленої мети було згруповано та критично вивчено публікації періодичних видань громадських товариств, опрацьовано архівні матеріали.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Джерельну базу дослідження склали опубліковані та неопубліковані матеріали, що зберігаються в бібліотеках, архівах, музеях, історико-культурних заповідниках України. Вони характеризуються значною інформаційною насиченістю та різноплановістю, дають можливість ґрунтовно вивчити волинезнавчу діяльність громадських товариств Правобережної України в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. та висвітлення її результатів на сторінках періодичних видань.

Основним джерелом для розкриття теми стали публікації товариств у періодичних виданнях. За типологією та інформативністю вони умовно поділені на: 1) повідомлення офіційного характеру; 2) статті членів товариств – учасників пам'яткознавчого руху – про різноманітні рухомі й нерухомі пам'ятки Волині, їх історію, способи виявлення, збереження, зокрема, шляхом реставраційних робіт; 3) інформаційно-довідкові матеріали.

До першої групи увійшли публікації, що описують організацію товариств, подають відомості про їх статути, зміст журналів, протоколів засідань, звітів з проведеної роботи, учасників пам'яткознавчої діяльності – членів товариств. У них також визначалися мета і напрями пам'яткознавчого вивчення Правобережної України, зокрема, Волині, висувалися конкретні завдання пошуку і збереження різного виду і типу пам'яток, вказувалося на доцільність заснування власного періодичного органу [60; 58; 59; 8].

Періодичні видання публікували журнали засідань з відомостями про пам'яткознавчі дослідження та наукові розробки, реферати, що заслуховувалися на засіданнях товариств, а пізніше друкувалися у їхніх часописах [12; 17; 18; 54; 63]. Так, на засіданні Товариства дослідників Волині 17 листопада 1901 р. О. Фотинський виголосив доповідь на тему «Дорогобуж Волинський», яка пізніше була опублікована на сторінках «Трудов Общества исследователей Вольни» [54, с. 46–48].

Невід'ємною складовою частиною змісту періодики товариств є звіти про діяльність останніх [20; 21; 22; 32; 43; 44; 45; 46; 47; 48]. У звітах систематизувалися матеріали про пам'яткознавчі пошуки, описувалися віднайдені предмети старовини, фіксувалися їх кількість, характеризувалися найцінніші з них. Матеріали звітів подають інформацію про волинезнавчий аспект пошуків, участь у цій роботі тогочасних дослідників – київських науковців і місцевих краєзнавців, які своїми розвідками і публікаціями залишили помітний слід в українознавчій науковій спадщині.

Публікації наступної групи стосуються пошуку і збору пам'яток, питань їх збереження, зокрема музейними закладами, потреби відновлення архітектурних шедеврів [35; 34; 37; 15; 62; 57; 75; 38; 56]. Учасники пам'яткознавчого руху розповідали про археологічні розкопки, дослідження місць роз-

ташування давніх культових споруд, збереження архітектурних пам'яток завдяки реконструкції. Так, О. Левицький неодноразово друкував результати власних досліджень Волині на сторінках «Чтений в Историческом обществе Нестора-летописца». Праця О. Левицького «Луцька старовина» торкається проблеми збереження та реставрації давніх православних храмів у м. Луцьку та закликає серйозно ставитися до історичних та культурних старожитностей міста, не дати їм загинути [35; 34]. На сторінках «Киевской старины» О. Фотинський подає відомості про результати проведеної ним екскурсії Волинською губернією [62].

Зміст матеріалів дає змогу побачити, що серед найдієвіших способів виявлення пам'яток регіону були археологічні розкопки та наукові експедиції (екскурсії). Їх організаторами й учасниками найчастіше виступали члени товариств – В. Антонович, О. Левицький, М. Біляшівський, І. Каманін, О. Фотинський, Я. Яроцький, Б. Стеллецький та ін. Саме цим визначним представникам пам'ятокознавчого руху належить макійже увесь масив друкованого матеріалу на сторінках періодичних видань про об'єкти культурної спадщини Волині, про потребу їх збереження [1; 61; 56].

Щодо інформаційно-довідкових матеріалів періодики, то їх зміст складають насамперед стислі повідомлення про участь у виявленні та зборі пам'яток світських й духовних осередків, їх окремих представників, зусилля музейних закладів Волині стосовно збереження об'єктів культурної спадщини, проведення відновлювальних робіт у старовинних будівлях [40; 2; 11; 9; 29 ін.]. Значним доповненням цієї групи публікацій стали рецензії пам'ятокознавців Києва на окремі періодичні видання громадських товариств Волині та праці про Волинь [6; 33; 36].

Відомості про культурну спадщину Волині, її дослідження та висвітлення у періодиці товариств містять бібліографічні, систематичні та хронологічні покажчики змісту часописів [16; 30; 50; 51; 53], бібліографія праць окремих дослідників – активних учасників пам'ятокознавчої та пам'ятоохоронної роботи на Волині [55]. Певне значення для розкриття теми мають спогади визначних діячів української науки й культури, які брали участь у пам'ятокознавчій діяльності, пов'язаній з культурною спадщиною Волині, та безпосередньо працювали у часописах, – Г. Павлуцького [49], М. Василенка [7], М. Грушевського [13; 14], О. Новицького [42], В. Щербини [75], К. Мощенка [39].

Характеристика діяльності періодичних видань громадських товариств щодо показу на власних сторінках волинезнавчої пам'ятокознавчої тематики ґрунтується також на опрацюванні низки архівних матеріалів. Найбільше їх міститься у фондах Центрального державного історичного архіву (м. Київ). Це протоколи засідань, звіти, листи та інші документи окремих громадських товариств. Вони дають змогу простежити еволюцію зацікавлення пам'ятками Волині, заходи, що вживалися для їх віднайдення та оприлюднення відомостей про них у періодиці, співпрацю науковців Києва з краєзнавцями волинського регіону. Ці документи містяться у фондах 442 – Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора [64; 65; 66], 725 – Київське товариство охорони пам'яток старовини і мистецтва [67; 68; 69; 70; 71], 1196 – Київське відділення Російського військово-історичного товариства [72; 73; 74] та ін. Загалом архівні документи відтворюють організаційні засади діяльності громадських товариств, висвітлюють їх волинезнавчу діяльність.

Певну архівну документацію опрацьовано у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Переважно це такі фонди: III – Листування [23], XXXI – Біляшівський (Біляшевський) Микола Федотович (1867–1926) [24; 25], 81 – Левицький Орест Іванович (1848–1922) [26], 83 – Каманін Іван Михайлович (1850–1921) [24], 112 – «Киевская старина»: щомісячний історичний часопис (1882–1906). Колекція архівних документів: 1886–1909 [28]. Основну увагу зосереджено на епістолярній спадщині. Вона дала змогу простежити співпрацю з періодичними виданнями, зв'язки між науковцями Києва та краєзнавцями Волині й Поділля щодо вивчення, збереження й популяризації пам'яток волинського регіону, зокрема, об'єктів архітектурної спадщини.

Окремі відомості для розкриття теми почерпнуто з архівів Луцького історико-культурного заповідника «Старе місто» [3; 4].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Загалом пошукова робота дала можливість виявити серед джерельної бази чимало нових фактів щодо проблеми пошуку, вивчення й збереження культурної спадщини Волині. Вивчення архівних матеріалів дає змогу ознайомитися із мало-відомими фактами історичної минувшини, з'ясувати чимало аспектів пам'ятокознавчої та пам'ятоохоронної діяльності волинезнавчого спрямування, що відображалось на сторінках періодики громадських товариств Правобережної України в останній третині XIX – початку XX ст. Їх використання у комплексі з уже оприлюдненими відомостями забезпечує більш глибоке дослідження культурної спадщини Волині.

Джерела та література

1. Антонович В. Из археологической экскурсии (село Кальник и его памятники старины) / В. Антонович // Киевская старина. – 1887. – № 8. – С. 761–765.
2. Археологическая летопись // Киевская старина. – 1899. – № 5. – С. 115–117.
3. Архів Луцького державного історико-архітектурного заповідника «Старе місто», Пам'ятка архітектури Луцький замок. В. Малевська. – 1982. – № 135. – Арк. 1–12.
4. Архів Луцького державного історико-архітектурного заповідника «Старе місто», Пам'ятка архітектури Покровська церква. Б. Т. Сайчук. – № 264. – 1990. – Арк. 1–4.
5. Баженов Л. В. Историчне краєзнавство Правобережної України XIX– на початку XX ст.: Становлення. Історіографія. Біобібліографія / Л. В. Баженов. – Хмельницький : Доля, 1995. – 256 с.
6. Беляшевский Н. Вольнский историко-археологический сборник. Вып. I. Издание распорядительного комитета Вольнского церковно-археологического общества. Почаев–Житомир. 1896 г. Рецензия / Н. Беляшевский // Киевская старина. – 1896. – № 11. – С. 52–61.
7. Василенко М. Академік Орест Іванович Левицький / Микола Василенко. – К. : Вид-во Укр. акад. наук, 1923. – 61 с.
8. Витяги з статуту Українського наукового товариства в Києві // Записки Українського наукового товариства в Києві. – 1908. – Кн. I. – С. 154–161.
9. Вольнское епархиальное древлехранилище // Киевская старина. – 1899. – № 5. – С. 115–117.
10. Гаврилюк С. В. Историчне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.) : монографія ; 2-ге вид., допов. / Світлана Віталіївна Гаврилюк. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 536 с.
11. Городецкий музей Вольнской губернии // Киевская старина – 1898. – № 4. – С. 13–17.
12. Грушевский М. С. Историкография 1880–1890 гг. Лазаревский и кружок «Киевской старины» / М. С. Грушевский // Украинский народ в его прошлом и настоящем. Т. 1. – СПб : Тип. товарищества М. О. Вольф, 1914. – С. 28–34.
13. Грушевський М. Академік Микола Федотович Біляшівський / Михайло Грушевський // Україна. – 1924. – № 1. – С. 1–11.
14. Грушевський М. Орест Левицький / Михайло Грушевський // Україна. – 1924. – Кн. 1–2. – С. 199–202.
15. Дверницкий Е. Археологические исследования в г. Владимире-Вольнском и его окрестностях / Е. Дверницкий // Киевская старина. – 1887. – № 1. – С. 36–50.
16. Ефремов С. Систематический указатель журнала «Киевская старина» (1882–1906). Издание Полтавской ученой архивной комиссии. Составлен членами комиссии: И. Ф. Павловским, В. А. Щепотьевым, А. А. Явойским и Б. Д. Чигринцевым. Стр. 219. Полтава, 1911 [Рецензия] / С. Ефремов // Украинская жизнь. – 1912. – Кн. 2. – С. 103–105.
17. Журнал организационного заседания Киевского отдела императорского Русского военно-исторического общества (14 июня 1908 г.) // Военно-исторический вестник. – 1909. – № 1–2. – С. 5–9.
18. Журналы заседаний // Записки Юго-Западного отдела императорского Русского географического общества. Т. I. – К. : Тип. император. ун-та Св. Владимира, 1874. – С. 1–83.
19. Заремба С. З. Нариси з історії українського пам'яткознавства / С. З. Заремба. – К. : Аратта, 2002. – 204 с.
20. Историческое общество Нестора-летописца в 1898 г. // Чтения в ИОНЛ. – 1900. – Кн. 14. – Вып. 1. – Отд. I. – С. 3–22.
21. Историческое общество Нестора-летописца в 1899 г. // Чтения в ИОНЛ. – 1901. – Кн. 15. – Вып. 1. – Отд. I. – С. 3–14.
22. Историческое общество Нестора-летописца в 1901 г. // Чтения в ИОНЛ. – 1903. – Кн. 17. – Вып. 2. – Отд. I. – С. 57–66.
23. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. III, спр. 53524–53547, 56 арк.
24. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. XXXI, спр. 77–78, 4 арк.
25. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. XXXI, спр. 375, 50 арк.
26. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. 81, спр. 83–86, 9 арк.
27. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. 83, спр. 10, 15 арк.
28. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. 112, спр. 163, 1 арк.
29. К деятельности Общества исследователей Волины // Киевская старина. – 1902. – № 4. – С. 26.
30. Колесник М. П. Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца (1879–1914) : библиограф. справочник / М. П. Колесник. – Киев : [б. и.], 1989. – 84 с.
31. Костриця М. Ю. Товариство дослідників Волині: історія, діяльність, постаті / М. Ю. Костриця. – Житомир : М. А. К., 2001. – 360 с. : ілюстр.
32. Краткое описание предметов древности, пожертвованных в Вольнское епархиальное древлехранилище по июль 1893 года. – Почаев : Тип. Почаево-Успенской лавры, 1893. – 59 с.
33. Левицький О. Вольнский историко-археологический сборник. Вып. 2. Издание распорядительного комитета Вольнского церковно-археологического общества. Житомир. 1900 / О. Левицький // Киевская старина. – 1901. – № 11. – С. 95–109.

34. Левицкий О. История одного древнего Волынского храма св. Иоанна Богослова в г. Луцке / О. Левицкий // Чтения в ИОНЛ. – 1903. – Кн. 17. – Отд. 1. – С. 74–77.
35. Левицкий О. Луцкая старина / О. Левицкий // Чтения в ИОНЛ. – 1890. – Кн. 5. – Отд. 1. – С. 54–90.
36. Левицкий О. Труды Общества исследователей Волыни. Т. I. Житомир, 1902 г. [Рецензия] / О. Левицкий // Киевская старина. – 1902. – № 10. – С. 41–48.
37. Лобода Ф. Из археологической экскурсии в г. Владимир-Волынский / Ф. Лобода // Киевская старина. – 1886. – № 8. – С. 776–769.
38. Мердер А. И. Древности Луцка и его прошлое. Справка (с планом Луцка и 6 иллюстрациями) / А. И. Мердер // Военно-исторический вестник. – 1910. – № 9–10. – С. 35–48.
39. Мощенко К. Академік Микола Біляшівський як музейний робітник / К. Мощенко // Укр. музей. зб. / [за ред. П. Курінного та ін.]. – К. : Вид-во Управл. наук. установ УСРР, 1927. – С. 3–12.
40. Музей и собрания древностей // Киевская старина. – 1899. – № 2. – С. 104–105.
41. Нагірняк О. Нариси з історії українознавства у Наддніпрянській Україні (остання чверть ХІХ ст. – 1917 р.) / Остап Нагірняк. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2007. – 652 с.
42. Новицький О. Професор Григорій Павлуцький / О. Новицький // Україна. – 1924. – Кн. 1–2. – С. 203–205.
43. Отчет Городецкого музея Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгель. За второй год с 25 ноября 1897 г по 25 ноября 1898 г. – К. : Тип. Т. Г. Мейндер, 1899. – 59 с.
44. Отчет Городецкого музея Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгель с 25 ноября 1898 по 25 ноября 1904 г. – К. : Тип. Н. А. Гирич, 1905. – 82 с.
45. Отчет о деятельности Общества исследователей Волыни за 1909–1910 гг. // Труды Общества исследователей Волыни. Т. VI. – Житомир : Электр. тип. наследников М. Дененмана, 1911. – С. 1–32.
46. Отчет о деятельности Общества исследователей Волыни и Волынского центрального музея за 1913 г. – Житомир : Электр. тип. наследников М. Дененмана, 1915. – 101 с.
47. Отчет о состоянии Волынского церковно-археологического общества в 1894 г. // Волынский историко-археологический сборник. Вып. 1. Издание распорядительного комитета Волынского церковно-археологического общества. – Почаев : Тип. Почаевской Успенской лавры ; Житомир : Тип. и литогр. М. Дененмана, 1896. – С. 1–9.
48. Отчет о состоянии и деятельности Исторического общества Нестора-летописца за 1911 г. // Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца. – 1913. – Кн. 23. – Вып. 2. – Отд. I. – С. 29–36.
49. Павлуцький Г. В. Антонович як археолог / Г. В. Павлуцький // Записки УНТ. – 1909. – Кн. III. – С. 15–22.
50. Палієнко М. Г. «Киевская старина» (1882–1906) : систематичний покажчик змісту журналу / М. Г. Палієнко – К. : Темпора, 2005. – 608 с.
51. Палієнко М. Г. «Киевская старина» (1882–1906) : хронологічний покажчик змісту журналу / М. Г. Палієнко. – К. : Темпора, 2005. – 480 с.
52. Прокопчук В. С. Подільське церковне історико-археологічне товариство / В. С. Прокопчук // Шоста Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк : [б. в.], 1993. – С. 79–80.
53. Прокопчук В. С. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета (церковного историко-археологического общества) (1876–1916) : зведений каталог і покажчик змісту / В. С. Прокопчук, Н. Д. Крючкова ; наук. ред. : О. М. Завальнюк ; бібліогр. ред. : В. М. Пархоменко ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 184 с. : фото.
54. Протокол первого учредительного собрания Общества исследователей Волыни // Труды Общества исследователей Волыни. Т. I. – Житомир : Типолитограф. М. Дененмана, 1902. – С. 38–40.
55. Сарбей В. Г. Академік УАН Орест Іванович Левицький (1848–1922 рр.) : Життєпис, бібліографія його праць і праць про нього / В. Г. Сарбей, Л. Г. Москвич – К. : [б. в.], 1998. – 151 с.
56. Стеллецкий Б. Замок в Клевани. Справка. (С планом и иллюстрациями) / Б. Стеллецкий // Военно-исторический вестник. – 1910. – № 11–12. – С. 27–36.
57. Трипольский М. М. Исторические сведения о городе Житомире Волынской губернии / М. М. Трипольский // Волынский историко-археологический сборник. Вып. 2. Издание распорядительного комитета Волынского историко-археологического общества. – Почаев : Тип. Почаевской Успенской лавры ; Житомир : Тип. и литогр. М. Дененмана, 1896. – С. 49–116.
58. Устав Волынского церковно-археологического общества // Волынский историко-археологический сборник. Вып. 1. Издание распорядительного комитета Волынского историко-археологического общества. – Почаев : Тип. Почаевской Успенской лавры ; Житомир : Тип. и литогр. М. Дененмана, 1896. – С. 17–19.
59. Устав Общества исследователей Волыни // Труды Общества исследователей Волыни. Т. I. – Житомир : Типолитограф. М. Дененмана, 1902. – С. 19–37.
60. Устав Юго-Западного отдела // Записки Юго-Западного отдела императорского Русского географического общества. Т. I. – Киев : Тип. император. ун-та Св. Владимира, 1874. – С. 1–2.
61. Фотинский О. Дорогобуж-Волынский : историко-археологический очерк / О. Фотинский // Труды Общества исследователей Волыни. Т. I. – Житомир : Типолитограф. М. Дененмана, 1902. – С. 33–91.
62. Фотинский О. Экскурсия О. А. Фотинского по Волынской губернии для описания памятников старины / О. Фотинский // Киевская старина. – 1900. – № 12. – С. 196–206.

63. Хроніка Українського наукового товариства в Києві // Записки Українського наукового товариства в Києві. – 1908. – Кн. I. – С. 150–159.
64. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України), ф. 442, оп. 623, спр. 191, 3 арк.
65. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 627, спр. 302, 14 арк.
66. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 646, 9 арк.
67. ЦДІАК України, ф. 725, оп. 1, спр. 3, 294 арк.
68. ЦДІАК України, ф. 725, оп. 1, спр. 7, 11 арк.
69. ЦДІАК України, ф. 725, оп. 1, спр. 10, 66 арк.
70. ЦДІАК України, ф. 725, оп. 1, спр. 16, 30 арк.
71. ЦДІАК України, ф. 725, оп. 1, спр. 23, 57 арк.
72. ЦДІАК України, ф. 1196, оп. 1, спр. 1, 20 арк.
73. ЦДІАК України, ф. 1196, оп. 1, спр. 2, 22 арк.
74. ЦДІАК України, ф. 1196, оп. 1, спр. 66, 29 арк.
75. Щербина В. І. Іван Михайлович Каманін / В. І. Щербина // Українська академія : наук. зап. – 1926. – Т. 2–3. – С. 47–53.
76. Яроцкий Я. Следы неолита в бассейне реки Иквы возле г. Кременца / Я. Яроцкий // Труды Общества исследователей Волыни. Т. VII. – Житомир : Електр. тип. М. Дененмана, 1915. – С. 63–68.

УДК 94(477.83/.86)«17»

Пословська Аліна

Проблеми галицько-волинської спільності у XIII ст. у світлі археологічних джерел

У статті розглянуто проблеми галицько-волинської спільності у XIII ст. Виділено специфічні риси матеріальної культури Волині. Показано, що Волинська земля відігравала важливе значення у політичному розвитку князівства Романовичів.

Ключові слова: Галицько-Волинське князівство, Данило Галицький, «волинські вежі», стіжкові городища, волинська архітектурна школа.

Пословская А. Проблемы галицко-волинской общности в XIII в. в свете археологических источников. В статье рассмотрены проблемы галицко-волинской общности в XIII в. Выделены специфические черты материальной культуры Волыни. Показано, что Волынская земля играла важное значение в политическом развитии княжества Романовичей.

Ключевые слова: Галицко-Волинское княжество, Даниил Галицкий, «волинские башни», стожковые городища, волинская школа зодчества.

Poslovska A. Problems of Galicia-Volyn principality in XIII century in archeological sources. The article tells us about the problems of Galicia-Volyn principality in XIII century. There are pointed out the specific features of material culture of Volyn. It shows the more important role of Volyn region in political life of Romanovychi's principality.

Key words: Galicia-Volyn principality, Danylo Galician, «Volyn tower», conical hill-forts, Volyn architecture school.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сьогодні питання історії Волинської землі XIII ст. досить актуальне. Йдеться про існування єдиного Галицько-Волинського князівства. Однак досі дискутують, чи було Галицько-Волинське князівство єдиним, і що ж це за спільність – держава, князівство чи королівство. Спеціального розгляду у цьому контексті потребує постать Данила Романовича.

Мета дослідження – розглянути деякі дискусійні питання, пов'язані з роллю Волинської землі у житті Галицько-Волинського князівства у XIII ст.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Історія розвитку регіону цього періоду була закладена ще в XIX ст. у працях С. Русова [25], А. Андріяшева [2], П. Батюшкова [3], П. Іванова [11] та ін. Проблеми галицько-волинської спільності у XIII ст. та діяльність князя Данила Романовича привертала увагу багатьох учених, серед яких слід виділити, таких як П. Раппопорт [24], М. Котляр [13; 14], Я. Дашкевич [8], В. Александрович [1], І. Крип'якевич [15], Л. Войтович [4], О. Головка [6], С. Панишко [20; 21; 22], В. Терський [26] та ін. На окрему увагу заслуговує Галицько-Волинський літопис, у якому відображено погляди літописця (упорядника).